

Jure Vombergar

Ob 60-letnici začetka prihajanja slovenskih beguncev v Argentino

Letos mineva šestdeset let, odkar so leta 1947 prišli v Argentino prvi slovenski begunci pred komunizmom. Tisti, ki so prišli prvi, so bili najbolj izpostavljeni nevarnosti, da jih zavezniki ali oblasti dežel, kjer so živeli, izroče v roke jugoslovanskih komunistov. To so bili t. i. "ta sivi". To leto je prišlo tudi devet duhovnikov, že januarja sta prišla prva dva, Jože Košiček in Anton Grčman. Večina beguncev je prispela v naslednjih dveh letih, potem ko so živeli tri ali štiri leta v begunskih taboriščih v Italiji in Avstriji. V Argentino je prišlo okoli 1200 družin (vsaj eden od staršev in vsaj en otrok) in okrog 3000 samskih, kar predstavlja okoli 7000 Slovencev. Med te štejem tudi okoli 260 oseb, ki so prišle nekaj let za tem, med letoma 1953-1962, da se združijo s svojimi sorodniki, predvsem z možmi in očeti, ki so se leta 1945 umaknili v Avstrijo "za 14 dni, največ en mesec," da se potem vrnejo skupaj z angleško vojsko, ki "vendar ne bo pustila, da bi Slovenijo zasedli boljševiki" ...

Potem ko je potekel mesec in so Angleži prepustili Slovenijo boljševikom z vsem, kar je to pomenilo, nato pa je preteklo še leto in dve, so begunci uvideli, da v doglednem času zanje ne bo vrnitve. Poleg tega so se v Italiji pripravljali na volitve, na katerih bi po vsej logiki morala zmagati KPI, s tem pa se je pojavila nevarnost, da vse begunce vrnejo v Titovino, v gotovo smrt. Edina alternativa je bila oditi na drug kontinent. Tisti, ki so imeli kakega sorodnika v ZDA, so si pripravljali pot tja, vendar je bila Amerika zelo izbirčna pri sprejemanju priseljencev, saj je

načeloma sprejemala samo mlade, zdrave, lepo raščene in samske. Duhovni in svetni voditelji slovenskih beguncev so začeli mrzlično iskati kako možnost preselitve. Dve deželi sta bili tedaj aktualni kot cilj vselitve: Ekvador in Argentina. S prvo ni bilo končno nič, pač pa je izseljenski duhovnik Janez Hladnik pri takratnem argentinskem predsedniku Peronu dosegel dovoljenje za preselitev vseh slovenskih beguncev, brez omejitve v številu in praktično brez posebnih pogojev. Marko Kremžar v knjigi *Leto brez sonca* popisuje, kako je to izgledalo v primeru njegove družine, kjer je bil od štirih članov družine samo on sposoben dela oz. preživljanja.

Ko so se torej odločili za Argentino, so se rojaki napotili iz begunskih taborišč v pristanišča v Italiji, pa tudi v Franciji in Nemčiji. Seveda niso sami odločali kam in kako. Šli so, kamor in kakor so jih pač peljali - s kamioni in vlaki. Preden so odšli, so se nekateri še fotografirali za spomin.

Begunci so odhajali v Argentino z ladjami. Nekateri od njih so prišle večkrat, ena celo dvanajstkrat, tudi večkrat v istem letu, precej pa le enkrat, še zadnjič preden so šle na odpad. Ena od njih se je ob vrnitvi celo potopila. Veliko je bilo vojaških ladij, ki so nosile imena po ameriških generalih. Nekateri so pripeljale veliko število rojakov, tudi več sto: januarja 1948 je ladja Santa Cruz pripeljala 298 rojakov; naslednjič, 29. marca istega leta, takoj po veliki noči, 529; ladja General Stewart je pripeljala 552 rojakov (kasneje še 253), Gen. Hollbrook 492, Gen. Sturgis 393 (305), Gen. Langfitt 233, Gen. Bundy 241,

Gen. Stuart Heinzelman 181, Gen. Black 179, Olympia 240 (116), Empire Halverd 168, Ravella 145. Manjše skupine so pripeljale ladje Atlantic Wind, North King, Highland Brigade, Highland Princes, Sisex, Lavoisier, Jamaïque, Gerusalemé, La Croix, Groix, Claude Bernard, Le Havre, Provence, Vispuggi, Philippa, Svalbard, Desirade, Sestriere, Laura, Santa Fe, Argentina, Tucuman, Buenos Aires, Mendoza, Formosa, Florida, Campana, Entre Rios, Corrientes, Castilverde, Quergulen, Italia, Morosini, Genova, Protea, Conte Grand, Auriga, Andrea Gritti, Angelina Lauro, Giochino Lauro, Eugenio C, Anna C, Andrea C, Enrico C, Maria C, Dino, Fides, Brazil; po letu 1953 pa poleg nekaterih že imenovanih ladij še Augustus, Bretagne, Castel Felice, Castelbianco, Conte Biancamano, Guglio Cesare, Belvedere, Oceania, Salta, Cabo de Hornos. Torej vsega skupaj 70 različnih ladij.

Številni begunski pesniki so v svojih pesmih opisali zadnji pogled potnikov na Evropo: srce se jim je krčilo v domnevi, da jo zadnjič gledajo; eni so se zajokali, drugi so jo prekleli.

Branko Rebozov: Prihod slovenskih beguncev v Argentino¹

Po razburkanem smo morju pluli na ameriški vojni ladji General Stewart;

polgoli smo poležavali na razgretem krovu, ali sloneč na ograji strmeli v valove, ah, in v viharne spomine ... Kje bili so že Vetrinje, Treviso, Forli, Servigliano, Senigallia, Bagnoli! Kje Bremen-Haffén!

Kje v morski dalji otok Svete Helene, nad njim Napoleonov duh, ponižan, strt!

Pred nami in za nami so izginjale daljave, kot bežale bi na vse strani od naše ladje.

In nekdo nekje norčavo je popeval: "Oj, zdaj gremo, oj, zdaj gremo, nazaj nas več ne bo..."

Potem klobuk je svoj zalučal v morje in glasno vzklikal:

Kje je domovina? Kje ljubi dom, kje je oče in ljuba mati, bratje in sestre, kje prijatelji?(...)

Neskončni dnevi in noči zatohle in brez spanja, v trupu ladijskem brezdomci sanjajoč svoj smisel, kot bi tlačila nas mora, nam sledil sovražnik, v spanju smo se premetavali, čez dan zaobljubljali, mi brodolomci, s svojim upom kljubovalni, sredi morja ujeti kot v orehovi lupini, krožili smo in krožili v požiralniku obzorij, kjer použivala sta drug drugega nebo in morje... (...)

Amerika! Amerika! Vsi smo planili, ko uzrli kopno zemljo smo v daljavi, kot galeoti rešeni okov in upa polni, da razleteli so nad nami se galebi.

Srebrna reka s svojim kalnim je vodovjem čarati začela ladjo, nas na njej in morje.(...)

Potem so nas izkrcali, kovčke zvezane in nas, žive cule, kakor bitja brez besed, kot za stiskalnico z voza se vsuje zrelo sadje.

Ko po pomolu stopali smo proti Emigrant-skemu hotelu, sam Bog ve, kaj nas zbolelo je v prsih tako strašno!

Ladja naša se je lahno pozibavala v pristanu, kot po brodolomu splavljen utopljenec na obrežju,(...) o,bila je kot nekdo, ki nas odhajati je videl in mu od poslavljanja je počilo srce.

Zbogom, ti, transportna ladja General Stewart!

V arhivu društva Zedinjena Slovenija (ZS) je seznam rojakov, ki so se vpisali za preseelitev v Argentino. Debel šop listin ima podpis Mihe Kreka v Rimu. Ko sem pregledoval seznam, sem opazil, da je bilo vpisanih vsaj 30 % več ljudi, kot jih je potem dejansko odpotovalo v Argentino. To mi da misliti, da je morala biti res velika panika, da se jih je toliko vpisalo za vsak slučaj, čeprav so potem dobili možnost iti drugam, največ v Severno Ameriko. Poleg že omenjenih seznamov kandidatov za Argentino, so v arhivu ZS tudi ladijski spiski. Ti so zelo popolni, se pravi, da vključujejo skoraj vse, ki so prišli v Argentino z glavnino rojakov in s pomočjo

mednarodne organizacije za begunce (IRO), razen nekaterih, ki so prišli na svojo roko. Prav tako je zelo popolna kartoteka tedanjega *Društva Slovencev* (DS). Menim, da skoraj ni rojaka, ki ne bi bil vpisan z vsemi osebnimi podatki. Ne verjamem, da bi obstojala še kakša narodna skupina priseljencev v Argentino, ki bi bila tako vestno in natančno registrirana.

Slovenski begunci so odhajali, kot rečeno, iz različnih pristanišč v Evropi, a vsi so se v Argentini izkrcali v Buenos Airesu in šli skozi t. i. *Hotel de Inmigrantes*. Še pred prihodom v pristanišče so jih na ladjah registrirali argentinski uradniki. (Včasih se zgodi, da registriran prihod rojaka v Argentino ne sovпада z dnevom izkrcanja, ampak je dan ali dva prej, ko je ladja še čakala na reki Rio de la Plata. Tudi prvo rojstvo otroka slovenskih beguncev v Argentini se je zgodilo na ladji Santa Cruz, ki je na reki, v argentinskih vodah, čakala na dovoljenje za pristanek).

Vsak novonaseljenec se je moral registrirati z osebnim dokumentom, ki je bil navadno dokument Rdečega križa. Slovenci imamo za španske pojme čudne priimke in vsaj tako čudna imena. Problem predstavljajo predvsem soglasniki c, h, j, da ne govorimo o šumnikih. Od tu številna nerazumevanja in nenavadne izgovorjave. Rojaku, ki se piše Hreščak, rečejo Reska, Cukjatijski pa Kuhati. Srečo so imeli tisti, ki so jim vsaj prevedli ime svetnika-patrona. Meni so ime Jurij prevedli v Jorge, kar je prav. Zelo bi me motilo, če bi me klicali Hurih, kakor najbrž moti vsakega Alojzija, če ga kličejo Alohsih, ali Jerneja, če mu rečejo Herneh. Ubogi Lojze Cesar, ki so mu zamenjali ime in priimek: Cesar je normalno argentinsko ime, Lojze pa je pač en čuden priimek. In tako je ostalo. Kdor ni takoj preveril zapisanih podatkov, je imel kasneje hude probleme, ki jih je moral reševati na sodišču in drago plačevati. Nekateri so prišli s spremenjenimi priimki in imeni, ker

so se bali dolge roke boljševikov. Večinoma so to uredili ob prihodu v Argentino brez večjih problemov. So pa bili tudi taki, ki so ohranili spremenjen priimek in ga še danes nosijo otroci in vnuki. A teh primerov je malo.

Vsak priseljenec je imel v hotelu za imigrante zagotovljeno bivanje in hrano za nekaj dni. A takoj je moral oditi iskat bivališče in zaslužek. Tedaj je bilo v Argentini dovolj dela za obrtnike in druge ročne delavce. Čevljar in krojač sta lahko opravljala svoje delo, prav tako zidar. Kdor je kdaj imel čopič v rokah, se je lahko predstavil in zaposlil kot pleskar. Kmečki fant, vaje trdega dela, se je kmalu privadil delu na železobetonskih strukturah. Neko kmečko družino je prišel iskat slovenski staronaseljenec, da bi mu upravljala 'čakro' v bližini mesta Cruz del Eje v provinci Cordoba in jo še isti dan odpeljal tja, naravnost iz emigrantskega hotela. Starši so tam ostali do smrti.

Težko pa je bilo za izobražence, kot so npr. odvetniki, književniki, zgodovinarji in podobni, nevajeni ročnega dela. Pač, treba je bilo sprejeti, kar se je dobilo: nekdanji minister v slovenski vladi po prvi svetovni vojni je delal kot vrtnar v botaničnem vrtu vse do svoje smrti (še deset let kasneje so se tamkajšnji delavci spominjali starega gospoda, ki je znal latinska imena skoraj vseh rastlin). Nekdanji župan v večjem mestu na Štajerskem je bil čuvaj; pomemben slavist in literarni zgodovinar je delal kot vratar; nekdo je kopal jarke na Ezeizi, drug pomival steklenice v vinarni. S časom so nekateri dobili službe kot uradniki v raznih državnih uradih. Gospe so se udinjale pri premožnejših družinah kot služkinje ali kuharice. V nekem poročilu iz leta 1949 sem našel zapisano tole: "Slovenske 'mucame' (služkinje) so priljubljene. Soproga ministra Pistarinija je vzela dve dekleti v mesto v službo, dve pa v letno bivališče." Marjan Marolt je dogodivščine, povezane z iskanjem dela, humoristično opisal

v črticah *Buhkando trabaho*. Pa so bile te dogodivščine le malokdaj zabavne. Še sreča, da nam je bila Peronova vlada naklonjena. Edini intelektualci, ki so lahko takoj opravljali svoje delo in dobili stanovanje, so bili duhovniki. Takrat je bila pri bogoslužjih še v rabi latinščina. Skupaj z begunci je prišlo 68 slovenskih duhovnikov. Že februarja 1948 je pričelo delovati slovensko bogoslovje v provinci San Luis, kasneje pa je bilo v Argentini posvečenih 87 duhovnikov slovenskega porekla; velika večina je nato odšla v misijone ali v Evropo.

Najtežje je bilo dobiti stanovanje. Večina rojakov je ostala v Buenos Airesu in okoli. Tu se je zopet izkazal duhovnik Hladnik in nekateri njegovi sodelavci, rojaki staro-naseljenci. Podpisali so garancije za najem hiš. V nekatere hiše se je vselilo veliko družin

in živelo več let v človeka skoraj nevrednih razmerah. Spominjam se nekdanjega sanatorija v Ramos Mejiji na ulici Necochea, kjer je našlo prostor 25 slovenskih družin; stavb na ulici Ramon Falcon, kjer je živelo 15 družin in nekaj samcev; hiše v San Martinu ... Tudi železniški vagon je lahko nekaj časa služil zakoncema kot zasilno stanovanje. Nekatera starejša dekleta so se naselile skupaj v hiši, ki so jo poredni jeziki nazvali 'babji grad'. Še preden so prišli begunci, je Hladnik kupil zemljišče v Lanusu, ga dal parcelirati in ga kasneje za majhno ceno ponudil v nakup novodošlim rojakom. To je sedanja Slovenska vas.

Nekateri mladi fantje, alpinisti in smučarji so odšli v Bariloche, kjer so se kmalu izkazali kot športniki v številnih panogah. Mnogi samski in možje brez družin so odšli

Angel s harfo, 2003. Risba s tušem na papir.

še bolj na jug, v Comodoro Rivadavia, 1860 km od Buenos Airesa, kjer je podjetje Shell odkrilo nafte vrelce. Večje skupine moških so odšle na javna dela v Miramar in Mar del Sur pogozdovat sipine ob morju, v Chapadmalal zidat hotele za državne uslužbence, druge v provinco Mendoza gradit jezove.

Hudo je bilo za družine s številnimi mla-doletnimi otroki. Nekaterim družinam so svetovali, naj gredo v provinco Mendoza, kjer da bo lažje dobiti stanovanje in zaslužek. In res, številna je bila skupina rojakov, ki se je naselila tam, se hitro znašla v novih razmerah, ne da bi pozabila na svoje slovenske korenine.

Mnogi mladi fantje in dekleta so dobili brezplačno oskrbo in možnost študiranja pri raznih redovnih skupnostih, predvsem pri salezijancih in lazaristih; fantki tudi pri sloven-skih šolskih sestrah na Paternalu. Ko ome-nimo salezijance, ne moremo mimo omembe Janka Mernika, pri lazaristih pa Ladislava Lenčka. V verskem tedniku *Oznanilo* (18. sep-tembra 1949) sem našel tole vabilo za počit-niško kolonijo: "Opozarjamo starše, da bo mogoče tudi v letošnjih poletnih mesecih, od decembra naprej, poslati skupine sloven-skih otrok v starosti od 6 do 12 let, na državno počitniško kolonijo v krasnih prostorih na Ezeizi. Vsak otrok bo deležen te ugodnosti 14 dni. Vse popolnoma brezplačno. Starši, ki bi se želeli poslužiti te ugodnosti za svo-je otroke, ki je poleg domačinom na razpo-lago samo še Slovencem, naj otroke, ki bi prišli za kolonijo v pošte, prijavijo v sloven-ski pisarni na Victor Martinez 50, kakor lan-sko leto. Zadnji čas za prijavo je do konca tega meseca."

Otroci so morali v šolo, argentinsko se-veda. Težko je bilo prva leta s prilagajanjem novim razmeram in jeziku, kmalu pa so ve-činoma postali dobri učenci, če ne celo naj-boljši v šoli.

V Argentini je bil povsem drugačen svet, z drugačnim, nepoznanim jezikom, navada-

mi in načinom življenja. Koliko anekdot je povezanih z nerodnostmi ob priučevanju no-vemu jeziku! Večina rojakov je bila s kme-tov. V begunskih taboriščih so živeli v ne-kakšni topli gredi, zavarovani pred vplivi so-vražnega sveta. Ko so prišli v Argentino, so se nepripravljeni znašli v velemestnem vr-vežu vseh mogočih skušnjav, nepoštenosti, izrabljanja in grdih razvad. O tem je malo napisanega. Menim, da marsikdo želi po-zabiti ta del življenja in, če le mogoče, ga ne obujati v spomin.

Anton Novačan: SLOVENSKA REPORTAŽA 1950²

Od Cabilda do Floreste, oh, kako so dolge ceste! Od Floreste do Cabilda vozi v službo se Matilda.

Zala je, povita, tenka, vidi se, da je Sloven-ka. Ker doma rdeči orje, lani je prišla čez morje.

Za začetno plačo nizko našla je za stroje-pisko. Pridno delala za žide je s poštenjem Lepe Vide.

Niso več potrebovali, letos so jo proč poslali. Šla potem za kuharico, prodajalko, sobarico, za pletiljo in veziljo in v tovarno za šiviljo, pra-la okna za izložbe, vse storila brez pritožbe.

Toda sreče ni imela, da bi tisto razumela v osemnajstem svojem letu, kaj kupujejo po svetu!

Goste službe, redke suknje, mesec mine, peso smukne. Od Floreste do Cabilda vozi v služ-bu se Matilda.

Zdaj za božič je dobila, da prešije kup pe-rila. Dan za dnevom iglo vbada, da bi zmo-gla, kar bi rada.

Morda bo ji sreča mila, da bo nekaj za-služila, materi paket poslala in - tu misel je zastala ...

Kaj je, kdo je? Kaj si, kdo si? Kdo iz hrušča nekaj prosi? Saj ljudi je polna cesta, kdo iz šuma velemesta, ko je beli dan okoli, žejno šepetaje moli? In ta lisa, glej, krvava njenega očeta glava, ki so z doma ga peljali in nedolžnega zaklali

... In še lisa, lisa druga mrtvo je oko, ki žuga iz snega ... doma se sveti kletev bratova: "Prekleti! Živa se bo posušila roka, ki je kri prelila!"

Lice je zakril s komolcem, ko je padel za kozolcem ... Oh, kozolček ob jablanah, oh, naš snežec na poljanah.

Smo prispeli do Cabilda. Z avtobusa gre Matilda. Srce poje žalostinke, v misel padajo snežinke ...

Danes se ji šef dobrika, nehote se je dotika. Če na druge resno klikne, pa Matildi pomežikne ...

A popoldne jo vprašuje, naj pove mu, kje stanuje. Z avtom jo zvečer povabi ... Sedeta ... Volan zagradi, preletita dolge ceste bliskovito do Floreste. "V tej deželi nismo šleve!" - reče ji na koncu 'jefe'.

"Mlad, bogat sem ... más o menos ... Ti si všec mi in v zameno moja ljubica boš zala v lepi vili kraljevala ...

Dam ti avto, vse, kar treba, reci, da boš moja ... beba! ..." Tisto noč je prejojkala, s satanom se bojevala.

Drugi dan ni do Cabilda več na delo šla Matilda.

Goste službe, redke suknje ... Vsa utrujena pokrukne vsak večer, ko pride z dela ... Toda zdaj bi razumela tudi v osemnajstem letu, kaj kupujejo po svetu. Še bolj zala, še bolj tenka zdaj ponosna je Slovenka!

Kaj se dni je prepotila, cest nešteto prevozila, da je tisto skupaj zbrala, mamici paket poslala! ...

Materi paket poslala in - za črno mašo dala ...

Slovenski begunci so takoj po prihodu v Argentino nadaljevali z intenzivnim kulturnim, političnim in družabnim življenjem. Že v začetku januarja 1948 je izšla prva številka časopisa *Svobodna Slovenija*, konec meseca pa je bilo v Buenos Airesu na ulici Victor Martinez 50 ustanovljeno *Društvo Slovencev*, katerega namen je bil pomagati novodošlim

beguncem. Še isto leto so se ustanovile gledališke skupine, pevski zbori, *Pisateljska družina Franceta Balantiča*, *Slovensko katoliško akademsko starešinstvo*, *Družabna pravda*, začela izhajati revija *Katoliški misijoni*, medtem ko je mesečnik *Duhovno življenje* izhajal že petnajsto leto. Začeli so se osnovnošolski tečaji v krajih, kjer se je naselilo večje število rojakov. V Velikem Buenos Airesu so se ponekod naselili skupaj ljudje s kako afiniteto, bodisi po krajevnem izvoru (v San Justu Izanci in Šentjoščani) ali po poznavstvu iz taborišč in ladij ali po medvojnih dogodkih (v Carapachayu bivši mobiliziranci v nemško vojsko).

Življenje je šlo naprej. Rojevali so se otroci, zaljubljeni so se poročali, stari in bolni so umirali. Med prvimi rojenimi v Argentini leta 1948 so bili Jana Peternel, Peter Opeka, Tinka Urbančič, Janez Zorec. Leta 1948 se je rodilo 68 otrok. Pravi 'baby-boom' pa je nastopil naslednja leta: leta 1949 se je rodilo 171 otrok, leta 1950 160 otrok in leta 1955 171 otrok. Naj opomnim, da omenjena števila vključujejo le tiste, ki so jih sorodniki posredovali slovenskemu časopisju oziroma *Slovenskemu dušnemu pastirstvu* (SDP). Treba pa je povedati še to: v Argentino so prišli mnogi novoporočenci, ki so se poročili malo pred odhodom. Starši so namreč zahtevali od svojih zaljubljenih otrok, da pred Bogom in ljudmi uredijo svoje ljubezensko razmerje, preden odidejo v tuji, nepoznani svet. Prve poroke v Argentini so sklenili (med drugimi) sledeči pari: Brula-Vitrih, Čater-Strle, Hren-Čuk, Jeločnik-Kutnar, Rus-Kocjan, Špacapan-Hladnik in Truden-Turk.

Ne morem končati poročila o prihodu slovenskih beguncev v Argentino, ne da bi se posebej spomnil tistih mož-očetov, ki so odšli v tujino sami, brez žene in mladoletnih otrok, kot sem v začetku napisal, "za 14 dni, največ en mesec", pa se je potem to zavleklo na skoraj deset ali več let. Kaj se je v

teh desetih letih godilo z njihovimi družinami v Sloveniji, bi zahtevalo posebno poročilo oziroma spominsko prireditev, pa tudi analizo o posledicah ponovnega srečanja družin z očeti po desetletni ločitvi. Takih družin je bilo po mojih izračunih 56, vseh prišlekov tega zaenkrat zadnjega vala slovenske emigracije v Argentino pa okrog 260. Tudi jaz sem eden od njih. Morda bo o tem pisal kateri od naših otrok ali vnukov, kot je, denimo, Marko, vnuk dr. Tineta Debeljaka pripravi knjigo *Črni Kamnitnik*, ki je izšla pri založbi Družina. V njej objavlja pisma, ki jih je njegov stari oče pisal svojim dragim v Slovenijo, pa tudi ljubezenske pesmi, ki jih je pisal svoji zakonski ženi, kar je pravzaprav nekaj nenavadnega v svetovni literaturi. Edini stik med člani ločenih družin je bila namreč pošta, v kateri so naslovniki zaradi cenzure v Sloveniji uporabljali druga imena.

Anton Novačan: OČE PIŠE SINU

Od domotožja bil sem ves bolan, ko pride pismo mi čez ocean, od tebe, sin moj, tisto drobno branje, da boste tam imeli birmovanje; da pojdeš k birmi letos tudi ti, da si izbiral bo tra in da si naprosil že priletnega Matevža, ki je možak, ne majavec in mevža. To mene veseli - in da si zdrav - me veseli - da v šoli je vse prav, da vsak nasprotno bere vse, kar more, ko vte-pajo vam Marksove nazore ...

Pa žogo, pišeš, da bi rad imel, za ribe trnek in za zbor svirel - si pevovodja? - sem čez oceane zvene mi včasih tiste pesmi znane, ki jih od vas prinaša radio, da sem mehak in da mi je hudo ...

Tedaj objemam v duhu tebe, sina, grenko občutim, kaj je domovina! Zadeneš misel, ko vprašuješ kdaj, veliko mojo misel, kdaj nazaj? Od nje na tujih tleh srce boleha, a vam doma edina je uteha ...

Angel s harfo, 2003. Risba s tušem na papir.

Kako je kipnil naš slovenski kvas! Postavil ga je tujec - ne za nas! Testo je naše šlo čez rob posode, zdaj nimamo ne kruha ne svobode! Zatorej, sin moj, od srca želim, naj praznik tvoj ne bo obredni dim!

Naj se nad vami v cerkvi razsvetljeni prikazali jeziki bi ognjeni - Obstre naj vas po vrsti sveti Duh, da zveste, kaj je laž in kaj napuh, kdo poniglav in kaj je vera kriva, kje se razbojnik za besedo skriva ...

Vse drugo gre naprej in gre okrog, motor stotletij, silni večni Bog, pripelje nas nazaj in vas ohrani, verujte tam, da je na naši strani! Jaz v bluzi sivi delovni ves dan teptam, garam umažan in oklan, zvečer doma, ko zlezem iz slačila, ogledam si že kupljena darila. Bo žoga ... Trnke in svirel dobiš, pa športne čevlje in še kak drobiž, od ust pritrgam si za srce mlado en liter ob nedeljah in - asado.

Pozdravim te, pozdravljam hrib in dol, domačo vas, današnjo njeno bol ...

In znaj, ko toži šmarni zvon v doline, da v njem je nekaj moje bolečine ...

V zvezi z zadnjim prihodom Slovencev v Argentino bi rad omenil nekaj prireditvev in priložnostnih besed, izrečenih ob ponovnem združenju toliko let ločenih družin. Leta 1954 je prišla med drugimi v Argentino družina dr. Tineta Debeljaka. SKA mu je posvetila enega od kulturnih večerov "v skromno oddolžitev za njegovo plodovito kulturno delo in v pozdrav njegovi družini". Na sporedu je bil koncert skladb, uglasbenih na njegove tekste. Februarja 1955 je DS priredilo pozdravni popoldan novodošlim družinam. Poddirektor SDP Jože Jurak je rekel med drugim: "Slovenski duhovnik je bil tisti, ki je vsa leta ločitve bodril može, nasilno ločene od svojih žena in otrok. Bil je priča zvestobi teh mož, ki jih ni omajalo trpljenje in slabi zgledi okolja. Zato naj žene in otroci ce-

nijo njihovo ravnanje in jih sedaj podpirajo pri grajenju družinske skupnosti." V imenu družinskih očetov se je zahvalil dr. Julij Savelli in zaključil: "Ladje, ki vozijo iz Evrope v Argentino, vozijo in bodo vozile tudi nazaj. To upanje živi v nas vseh." To upanje je živelo v njih, o katerih se je reklo, da pravzaprav "niso živeli v Argentini, le umrli so v Argentini." Tisti, ki živimo v Argentini, vemo, da pač danes niso več ladje, ampak avioni, ki nas vozijo v Evropo v veliko veselje nas in sorodnikov. Našo usodo je najbolje opisal sicer malo poznani begunski pesnik in duhovnik Štefan Tonkli, s psevdonimom Slavko Srebrnič:

Nekje neznatna bo gomila, na njej trohnel bo skromen križ - če te bo moja pot ganila in mi ga, tujec, zasadiš.

Mordá ta pampa bo brezmejna telo sprejela - prah droban, ko duša božje Biti žejna zajadra v večni ocean.

Jujuy, Formosa, Salta, Chaco, subtropičnih dežel obroč - bom tam končal življenja tlako, prestopil v tiho, večno noč?

Nekje neznatna bo gomila ... Morda kje v Santa Cruz, Chubut - ko mi bo smrt srce izpila, v tujini bom v zemljó zasut.

1. Dovolil sem si zelo skrajšati obsežno originalno besedilo pesmi.
2. Anton Novačan je bil pisatelj, pesnik in dramatik. Bil je tudi politik liberalne stranke, diplomat in državni poslanec. Med vojno je pobegnil skupaj z jugoslovansko kraljevo vlado v Jeruzalem, Kairo, Aleksandrijo, ob koncu vojne se znašel v Trstu, kjer je napisal pesnitev *Peti evangelij* (240 sonetov) in bil tam celo kandidat za župana. Leta 1949 je z ladjo Philippa prišel v Argentino, v provinci Misiones kupil posestvo v bližini mesta Leandro N. Alem ter leta 1951 umrl za srčno kapjo. V teh dveh letih je napisal tudi nekaj pesmi z begunsko tematiko, ki so jih objavili naši časopisi, med njimi tudi dve tu navedeni.